

İSTANBUL'DAKİ TUNCELİ Göçle Oluşmuş "Eski" Bir Yerleşim Merkezi Olarak Gazi Mahallesi

Dr. Doğan ŞAHİN*

GİRİŞ

Istanbul çeşitli ve birbirinden çok farklı yaşam biçimlerini birarada barındıran ilginç bir kenttir. Öyle ki birbirine bir kaç kilometre uzakta iki farklı çağı ve kültürü yaşayan toplulukları görebilmek mümkündür. Bu topluluklar çoğunlukla birbirlerinin yaşam biçimlerinden fazla haberdar değildir. Televizyon ve gazeteler bir takım fotoğraflar ve sahneler sunsa da dünyaları birbirini anlamaya izin vermeyen bir uzaklıktadır. Her topluluk için diğerleri "ötekiler" ya da "yabancılar"dır.

Kentin sunduğu ve zorladığı yaşam biçiminin tekniğine karşın farklı zamanların ve kültürlerin insanları bu yaşam biçimine özgün biçimlerde adapte olmaya çalışmışlardır.

Birçok bakımdan benzer özellikler gösteren bir yerleşim biriminde birbirinden farklılıklar gösteren aileler, aynı ailelerde göç sırasındaki yaşlarına göre farklı düzeylerde ve biçimlerde uyum gösteren bireyler bulunmaktadır.

Göç etmiş ve kentleşmemiş topluluklar kentin bireyleştirici etkilerine karşı tutucu refleksler geliştirebilmekte, uyum sağlayamadıkları kent yaşamını bir yandan aşağılarken bir yandan da özenmektedirler. Özellikle bu toplulukların daha yaşlı ve dolayısıyla genç yaşta göçmüş üyeleri eski değerlere doğru yönelirken (Alevi toplulukların köyde olduğundan daha çok Alevi kültürüne ve değerlere yönelmeleri, sünni toplulukların dine ve tarikatlara yönelmeleri) kente erken yaşta gelmiş ya da burada doğmuş üyeleri, kent yaşamına katılmak ve kentli olmaya yönelmektedir. Ancak sosyoekonomik koşulları kentli olmaya elvermeyen bu gençler hem kendi topluluklarını hem de kente yabancı bireyler olarak sadece yarattıkları çeşitli alt kültürlerde bir topluma ait olmanın güvenliğini hissedebilmektedir. Doğal olarak bu yeni kuşağın, topluluğun genel eğilimine uyarak eski değerlere yönelen üyeleri olduğu gibi, bir tarzda kent yaşamına uyum sağlayan üyeleri de bulunmaktadır.

Bu yazıda, göçle oluşmuş görece eski bir yerleşim

merkezi olan Gazi Mahallesi izlenimleri ışığında göç ve zorunlu göçe bağlı ruhsal sorunlar ele alınacak, olası sosyal ve psikolojik sonuçları üzerinde durulacaktır.

GÖÇ

Tarih boyunca insanlar doğal ya da doğal olmayan nedenlerle yaşamakta oldukları yerleri terk etmek yeni yaşam alanları aramak durumunda kalmışlardır.

1960'tan sonra artan bir hızla sanayileşen ve kentleşen ülkemizde, insanlar gerek tarım alanının makinalaşması gerekse de sanayinin işgücüne gereksinimi gibi faktörler yanında tarım gelirlerinin sanayi gelirleri karşısında gerilemesi sonucunda kırsal alanlardan kentlere, Doğudan Batıya doğru göçmeye başlamışlardır.

70'li yılların ikinci yarısında göç, kentlerde ucuz iş gücü yaratabilmek amacıyla sanayiye destekleyen bir süreç olmasına karşın nüfus planlaması ile birlikte ülkenin en önemli sorunlarından biri olarak sunulurdu. Ancak kente göçenlerin kentlerin yapısını değiştirmesi ve başta barınma olmak üzere ciddi bir hizmet gereksinimi yaratmaları karşısında göç bir sorun olarak algılanmaya başlamıştı. Yaşanan şiddet ortamının yanında gerekli yatırımların yapılmaması da bu sürecin devamlılığını sağlamaktadır.

GÖÇÜN YENİ BİR BİÇİMİ: ZORUNLU GÖÇ

Daha çok ekonomik nedenlerle süren bu göçün yanında, 1984 yılında Güneydoğu'da başlayan çatışmalardan sonra, yörede yaşayan halk kendiliğinden veya güvenlik güçlerinin militanları tecrit edebilmek amacıyla köyleri boşaltması, insanları göçe zorlamaları sonucunda yaşadıkları yerleri terketmek zorunda kalmışlardır.

Zorunlu göçün nedenlerinin, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşanan şiddet ortamının boyutunun anlaşılabilmesi için bazı rakamları hatırlatmak yararlı olacaktır. 1990 yılından 1993 yılına kadar OHAL bölgesinde 923 mezra ve köyün boşaltıldığı ileri sürülmektedir. 1994 yılında boşaltılan veya yıkılan köy ve mezra sayısı

* İstanbul Üniv. Çapa Tıp Fak. Psikiyatri AD., Öğr. Üyesi

ise 1000 kadardır. Tunceli ve civarında yoğunlaşan köy boşaltma ve yakma olayları, Devlet Bakanı Azimet Köylüoğlu tarafından "devlet terörü" olarak nitelendirilmiştir. Son iki yılda köy boşaltmalar Tunceli, Sivas ve Malatya'ya da kaymış durumdadır.

TİHV verilerine göre çoğunluğu Olağanüstü Hal Bölgesinde olmak üzere 1991 yılında 31, 1992 yılında 360, 1993 yılında 467, 1994 yılında 423 faili meçhul cinayet işlenmişti. Bölgede yaşayan sivil halk iki taraflı baskı ve şiddet olaylarına maruz kalmışlar, bölgede can güvenliği ortadan kalkmıştır. Yaşanan baskılar, ilçe, kasaba ve köylere yönelik saldırı ve operasyonlar sonucunda, yüzbinlerce insan mağdur duruma düşmüş, yaklaşık 2-3 milyon kişi yıllardır yaşadığı yerleşim merkezlerini terk etmişler, bir bölümü bölgedeki yerleşim merkezlerine bir bölümü de Akdeniz ve Batıdaki yerleşim merkezlerine göç etmişlerdir.

Kuşkusuz göç sadece baskı ve şiddete dayanmamaktadır. Aynı zamanda tarlaların yakılması, ekim yapılamaması, hayvan yetiştirilememesi, ürünlerin talan edilmesi, evlerin yakılması, ticaret yapılamaması, ekonomik küçülme ve iflaslar gibi ekonomik nedenler de insanları göçe sevk etmiştir.

GÖÇE BAĞLI GELİŞEBİLECEK RUHSAL SORUNLAR

Kişinin doğup büyüdüğü ve yaşadığı çevresini çeşitli nedenlerle terk etmek zorunda kalmasına bağlı ruhsal sorunlar eskiden "nostalji" olarak adlandırılırdı. Nostalji (sıla özlemi), TDK Ruhbilim Terimleri Sözlüğünde "Kişinin henüz uyma becerilerini kullanmadığı yabancı çevrelerde, kendine güvenlik sağladığını bildiği ev ve yurdun özlemine duyması" olarak tanımlanmıştır.

Bu kavram çeşitli nedenlerle yurtlarından ayrılmış kişilerde gözlenen depresif bir tabloyu ifade etmekteydi. Özellikle göçmen kamplarında barınan ve geldikleri yerde bir yaşam kuramayan kişilerde görülmekle beraber eğitim ya da görev gereği başka ülkelerde bulunan kişilerde de aynı tabloya rastlanmaktaydı.

Abraham, sıla özlemine esansiyel narsistik desteklerin yitirilmesi sonucu oluşan primer depresyona benzeter. İnsan, yaşamaya alışık olduğu, içinde kendini güvenlikte hissettiği, kendisine beslenme, barınma ve korunma sağlayan çevresini herşeye kadir (omnipotent) bir ebeveyn gibi algılar. Bunların yitirilmesi, kişinin ego gücüne bağlı olarak geçici uyum zorluklarından, depresyon ve melankoliye kadar çeşitli tablolara yol açabilir.

Kişinin içinde yaşamaya alışık olduğu yer ve kültürden uzaklaşmak zorunda kalması kendi başına ruhsal sorunlara yol açabilir. Stres faktörünün ağır olmadığı durumlarda ortaya çıkan ruhsal problemler daha çok kişilik özelliklerine bağlıdır. Stres faktörü arttıkça kişisel özelliklerin önemi giderek azalır. Çok şiddetli travmalara verilen yanıtlar kişisel özelliklere göre küçük farklar dışında ayrılır.

Ruhsal bir sorunun ortaya çıkıp çıkmayacağı kişisel özelliklerin yanında göçle ilgili kabaca şu etkenlere bağlıdır:

1. Göçün temel nedeni: Gönüllü olarak mı, yaşamak koşullarının kalmaması veya baskı ya da zor nedeniyle zorunlu olarak mı göç edildiği.

2. Göçülen yerde karşılaşılan sorunlar: Barınma, beslenme, eğitim, iş, sağlık ve uyumla ilgili zorluklar.

3. Göç sırasında aile bütünlüğünün bozulup bozulmaması.

4. Geri dönüş, ziyaret ve haberleşme olanaklarının varlığı.

5. Yerleşilen yerde yaşayanlarla dil, etnik köken, din, yaşama biçimi açısından uyumsuzluklar veya çatışmaların bulunup bulunmaması.

6. Göçten evvel yaşanan travma, baskı ve kayıplar.

7. Göçten sonra yaşanan travma, baskı ve kayıplar.

1- Özellikle son 10 yıldır artan zorunlu göç olgusu, öyle olağan dışı travma ve baskıları barındırmaktadır ki herhangi bir kişilik faktörü olmaksızın kendi başına ruhsal sorunlar yaratabilir veya geçici ya da basit ruhsal sorunların ağırlaşır süregenleşmesine yol açabilir.

İnsanların birçoğu alışık olduğu işlerin ve kendi ustalıklarının hiçbir işe yaramadığı ortamlarda yaşamak durumunda kalmışlardır.

İnsanlar önemli ruhsal olaylar için genellikle bir hazırlık dönemi yaşarlar. Kişi evlenmeden evvel bunu bir dönem kafasında tasarlar. Neler yapacağını, nerede ev tutacağını, evine ne gibi eşyalar alacağını, düğüne kimleri çağıracağını vb. planlarken bir yandan da bu önemli psikolojik olaya hazırlanmış olur. Keza başka bir yere taşınmadan evvel de insanlar böyle ruhsal bir hazırlık geçirirler. Ancak zorunlu göç sırasında insanların böyle bir hazırlık dönemi olmamıştır.

Eylemlerini belirlemek, kararlarını özgür iradesi ile almak, insanların kendilerine saygıları ve güvenleri için gerekli bir koşul olduğu gibi aynı zamanda dünyaya ilişkin güvenlik duygularını da destekler. Özgürce nerede yaşayacağını, nerede oturacağını belirleyebilme hakkı temel insan haklarından biridir ve genellikle başka ülkelerde oturmak için izin alınmayı gerektirmesi ile sınırlıdır. Zorunlu göçün mağdurları doğup büyüdüğü topraklarda yaşamalarına izin verilmemiş kimseler olarak kendilerini özgür bireyler olarak hissedemezler.

Üstelik göçün koruyucu kollayıcı bir tasarımı olan dev-

letin zoruyla olması insanları kovulmuşluk, terk edilmişlik duygularına sürükler.

2- İnsanlar göçtükleri yerlerde çoğunlukla kolay iş bulamamışlar ya da kendi yetilerinin işe yaramadığı kalifiye olmayan işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır. Bölge içinde köylerden şehirlere giden aileler çoğunlukla bir yakınlarının yanına sağındıklarından, ev başına düşen nüfus sayısında önemli artışlar olmuştur. Şehirlerde alt yapısı bulunmayan sağlıksız barakalarda ya da gecekondularda barınmak zorunda kalmışlardır. Büyükşehirlere ve Batı'ya giden aileler için de durum pek değişmemiş, şehirlerin kenarlarındaki gecekondu mahallelerine yerleşmişlerdir. İnsanların bu sıkışık ortamda kişisel mahremiyetlerini koruma, dinlenebilme, yalnız kalabilme olanakları doğal olarak ortadan kalkmıştır.

3- Göç eden aileler bazı bireylerini bölgede bırakmak zorunda kaldıklarından, bazen kalabalık olmaları dolayısıyla çeşitli parçalara bölünerek bir yerlere yerleşebildiklerinden aile bütünlüğü bozulmuştur. Bu durum bir yandan ayrı kalınan kişilere ilişkin endişelere yol açarken, bir yandan da kendilerini eksik ve güvensiz hissetmelerine yol açmıştır.

4- İnsanlar ayrılmak zorunda kaldıkları yerleri, kişileri yeniden görebilme ve haberleşebilme olanakları olduğunda ayrılığın verdiği kaygılarla daha kolay başa çıkabilirler. Zorunlu göçün mağdurlarının çoğunlukla köyleri bir yerleşim birimi olmaktan çıkarıldığı, yakılıp yıkıldığı ve geri dönüşleri ancak izne bağlı olduğu için ayrılıkla ilgili kaygılarıyla başa çıkamaları zordur.

5- Özellikle Batı'ya göçedenler burada yaşayan insanlar tarafından çok da iyi karşılanmamış, hatta zaman zaman küçük şehirlerde saldırılara uğramışlar, genellikle istenmeyen konuk muamelesi görmüşlerdir. Yaşam biçimleri, değerleri, konuşmaları, alay malzemesi yapılmış ve aşağılanmıştır.

6- Bölgede yaşanan şiddet olayları bölge halkının iki taraflı baskı altında kalmasına yol açmıştır. Birçok aile yaşanan çatışmalar neticesinde aile üyelerinden kayıplar vermişlerdir. Bazı aile üyeleri gözaltında, hapiste kötü muamelelere ve işkencelere uğramış, bazı aile üyeleri esir alınmış veya PKK tarafından öldürülmüş, bazı aile üyeleri de PKK örgütüne katılmıştır. İnsanın bir yakını kaybetmesi genellikle bir dönem süren yas reaksiyonuna yol açar. Ama bölge halkı sık aralıklarla yakınlarını kaybetmişler, bazı aileler bir yas dönemi bitmeden, yeni yaslar yaşamak durumunda kalmışlardır. Ölümün biçimi gösterilen yas reaksiyonu üzerinde etkilidir. Özellikle beklenmedik, erken ve şiddete bağlı ölümler uzamış ve komplike yas reaksiyonlarına yol açar.

7- Aileler genellikle gittikleri yerlerde de çeşitli baskı ve travmalara maruz kalmışlardır. Devlet tarafından şüpheli kişiler olarak değerlendirilmişlerdir ya da Gazi

Mahallesi, Okmeydanı gibi mahallelerde olduğu gibi yeni travmalara uğramışlardır.

Özellikle yeni yaşam alanlarında tecrit olmak ve zorluklarla başa çıkamamak riski bu insanları daha önce göçmüş ve tecrübeleri tanıdıklarına yakın yerlere yerleşmeye sevk etmiş bu suretle şehirlerde aynı kasabadan veya şehirden gelmiş insanların oturduğu mahalleler oluşmaya başlamıştır.

GAZİ MAHALLESİ İZLENİMLERİ:

GAZİ MAHALLESİNİN KURULUŞU VE YAPISI

Mahalle bugün yaklaşık 100,000 kişilik bir nüfusa sahiptir. Mahalle sakinlerinin büyük bölümünü, Sivas, Tunceli, Erzurum gibi illerin Alevi-Kürtleri oluşturmaktadır. Geri kalanlar Güneydoğu Anadolu'dan göçmüş Kürtler ile başka yerlerden Alevilerdir. Mahallede Sünni-Türk yerleşimi nüfusu % 30 civarındadır. Bunların önemli bir bölümü Karadeniz Bölgesinden gelmiş insanlardır. Çoğunluğu Alevi-Kürtler oluşturmakta, bunu Sünni-Türkler ve Kürtler izlemekte daha sonra Alevi-Türkler gelmektedir.

Mahallede ilk yerleşim 1975 yıllarında ilk kez Karadeniz Bölgesinden göçenlerce gerçekleştirilmiş. Aleviler ve Kürtlerin mahalleye yerleşmeleri esas olarak 1979 yılında olmuş. O dönemde sol grupların İstanbul'un çeşitli yerlerinde devlet arazilerini parselleyip yoksullara dağıtma politikalarının bir uygulaması olarak Gazi Mahallesi daha önce Doğu ve Güneydoğu'dan göçen Okmeydanı, Gültepe, 1 Mayıs Mahallesi gibi yerlerde kiracı olan insanlar yerleştirilmişlerdir.

İstanbul içindeki Alevi-Kürtlerin taşınmalarıyla büyüyen mahalle 1986'da imara açılmış ve yeni bir akıma uğramış. Kuruluş yılları sırasında daha çok İstanbul içinden göç alırken 80'den sonra Sivas'tan ve Güneydoğu'dan da göç almaya başlamıştır. Ancak mahalleye ilk yerleşenler ve bugünkü nüfusun çoğunluğunu oluşturanlar daha çok ekonomik nedenlerle göçenler olmuştur.

Mahalle sakinlerinin eğitim ve sosyo-ekonomik seviyeleri düşüktür. Göçle gelen ailelerin reislerinin hemen hepsi köylerden gelmişler ve en iyi durumda ilkokul mezunular. İlk dönemde gelen bugün orta yaşlı olan erkeklerin büyük bölümü belediyelerde veya fabrikalarda işçi olarak çalışmaktadır. İlk kuşaktan kadınların ancak bir kısmı okuma yazma bilmektedir. Burada doğan ya da çocuk yaşta gelenlerin durumları da çok daha iyi değildir. Mahallede lise veya üniversiteye giden genç sayısı oldukça azdır. Bunda hem temel eğitimlerinin iyi olmamasının, dersanelere gidememelerinin ve ailelerinin geçimine erken yaşta yardım etmek zorunda kalmalarının rolü bulunmaktadır.

Ailelerde genellikle birden fazla insan çalışmak durumundadır. Gençler en sık olarak bir konfeksiyon atölyesinde çalışmaktadır. Fazla eğitim ve kalifiye olmayı

gerektirmeyen bu iş kolunda kadınların oranı diğer iş kollarına göre daha fazladır. Genç kızlar evlenene kadar ailelerine bir katkı sağlamak amacıyla çalıştıklarından daha az ücrete ve sigortasız çalışmaya razı olmaktadır. Genç kız işçi yedeği erkeklerin de taleplerini sınırlandırmakta ve aynı koşulları kabullenmek zorunda kalmaktadırlar.

Kadın ve çocuk/genç emeğinin ucuzluğu zaten kendileri de büyük konfeksiyon işverenleri tarafından sömürülen küçük atölye sahiplerine kâr getiren en önemli unsurdur. Kısa süreli taşeron işler bulan ve biraz parası olan bir işçi borçlanarak bir atölye açmakta çoğunlukla tanıdığı ailelerin gençleri ve kadınlarını çalıştırarak kâr etmeye çalışmaktadır. Ancak çok sayıda atölyenin aynı tarzda çalışıyor olmasından dolayı çok ucuza alınan işler bir dönem sonra azalınca veya kısa bir dönem sipariş bulunamayınca sermayeleri bu durumu sürdürmeye el veremediğinden iflas etmektedirler. İflas eden atölyenin aletlerini genellikle başka bir işçi borçlanarak almakta ve böylelikle sistem sürüp gitmektedir. Böylelikle sürekli el değiştiren atölyeler aslında büyük konfeksiyon işverenlerinin ve tüccarlarının hesabına çalışmaktadır.

MAHALLEDE SAĞLIK HİZMETLERİ

Mahallede bir sağlık ocağı ile 4 tane özel poliklinik sağlık hizmeti vermektedir. Gelir düzeyi düşük ve sosyal güvenlik sistemlerinden yoksun halkın sağlık sorunları için başvurabileceği başka bir kurum bulunmamaktadır. Özel sağlık işletmelerinin hiç birinde zorunlu olan TTB asgari ücret tarifesine uyulamamaktadır.

Bizim araştırma kapsamında gördüğümüz ya da bize başka gerekçelerle başvuran hastalara yazdığımız reçetelerin hemen hiç birinin hasta ve yakınları tarafından alınmadığını gördük ve sonunda ilaçları kendimiz temin etmeye karar verdik. Ağır depresyonu olan bir hastaya kendi olanaklarımızla temin ederek verdiğimiz iki kutu ilaç bittiğinde kendisi de ilaçtan çok yararlandığını söylemesine ve ilaca devam etmesi gerektiğini bilmesine karşın bizim ilaç temin edemediğimiz iki hafta boyunca ilacını alamamıştı.

GAZİ OLAYLARI

Halkla yaptığımız görüşmeler, basın ve İnsan Hakları Derneği Gazi Mahallesi Raporu'ndan edindiğimiz bilgilere göre olaylar şöyle gelişmişti:

12 Mart 1995 günü akşam saatlerinde sivil plakalı bir araçta bulunan kişilerce mahallenin ana caddesi üzerindeki kahvehaneler taranmış, bir kişi ölmüş ve yaralananlar olmuştu. Taranan kahvehaneler karakola çok yakın olmasına ve genellikle cadde üstünde devriye görevi yapan polisler bulunmasına karşın saldırganlar kaçmıştı. Halk olay yerine geç geldiğine ve suçluları yakalamak konusunda ciddi bir çaba göstermediğine inandığı karakol görevlilerinin protesto etmek üzere karakola doğru yürümüş ve

karakol önünde birikmeye başlamış, kalabalıktan bazı kişiler karakolu taşlamış, karakoldan açılan ateş sonucu da yeni ölüm ve yaralanmalar meydana gelmişti.

Toplanan halk geri çekilerek mahallenin giriş ve çıkışlarına barikatlar kurmuş ve giderek kalabalıklaşmaya başlamış, Cemevi önünde toplanan halka daha sonra yeniden ateş açılmış ve tekrar ölüm ve yaralanma olmuş. Gece boyunca halk sokakta olmasına karşın yeni bir olay olmamıştı.

Ölüm ve yaralanma olaylarının çoğu, ertesi gün, bir gün önceki olayların etkisiyle kızgın ve öfkeli olan kalabalığa polisin müdahalesinden sonra olmuştu. Yapılanlardan polisi sorumlu tutan halk polisi taşlamış, polis de ateş açmıştı, sonuçta 10'dan fazla insan ölmüş ve yüzlerce kişi kurşunla yaralanmıştı. Mahalle halkı, öldürülenlerin hemen hepsinin hedef gözetilerek öldürüldüğünü, sözgelimi Cemevi önünde kalabalığa hitaben konuşan bir kişinin kısa bir süre sonra öldürüldüğünü, keza panzerin üzerine çıkıp panzeri tahrip etmeye çalışan bir gencin yarım saat sonra öldürüldüğünü ileri sürmekteydi.

İki gün boyunca yaşanan olaylardan sonra mahalle halkı 300 civarında kişinin kurşunla yaralandığını söylemekteydi. Çok daha fazla sayıda insana dayak atılmış ya da joplanmıştı.

Bir kişinin öldürülmesine ya da yaralanmasına tanık olmak bile travma sonrası stres bozukluğu gibi ruhsal sorunlara yol açabilirken mahalle halkı iki gün boyunca yüzlerce kişinin vurulduğuna tanık olmuş, üzerine ateş açılmış ve tekrar tekrar aynı olayları yaşamıştı. İnsanlar gözlerinin önünde insanların vurulup düştüğünü, öldüğünü, yaralandığını ya da öldürülene kadar dayak atıldığını çaresiz izlemek durumunda kalmışlardı.

MAHALLENİN BUGÜNÜ

Kürt ve Alevilerin yoğun olarak oturduğu mahalle hem muhalif bir insan kümeleşmesi oluşturmasından hem de bazı siyasi grupların çalışmasına olanak verdiğinden, devlet tarafından İstanbul'un Tunceli'si gözüyle bakılır olmuştur.

Mahalleye sabah ve akşam girişlerde kimlik kontrolü ve arama yapılmaktadır. Sık sık insanlar gözetlince alınmakta veya baskınlar, aramalar yapılmaktadır. Mahallenin en önemli caddesinde sürekli sivil ve resmi devriye arabaları gezmekte ayrıca terörle mücadele ekipleri dolaşmaktadır.

Çocuklar için en önemli figürlerden biri polislerdir, ya şiddetli bir polis düşmanlığı ya polis korkusu gösteriyorlar ya da polis olmak istiyorlar. Öğretmenler, öğrencilerin tenefüslerde en çok silahlı çatışma ve benzeri oyunlar oynadıklarını bildirdiler.

Mahalle halkının önemli bir kesimi olayları hatırlamak istememektedir. Gazi mahallesi olayları sırasında yaralanan ve hastanelerden kimlikleri tespit edilen 96 kişi hakkında gösteri ve yürüyüş kanununa muhalefetten dolayı açılan davaya mahalle halkının gösterdiği ilginin düşüklüğü bu yaranın kapatılması ve açılmaması eğiliminin bir işareti olarak yorumlanabilir. Yıllardır acı çekmiş ve her türlü travmaya maruz kalmış bir kültürün insanları artık acılardan kaçmayı ve unutmayı istemektedirler.

Baskılar insanları yıldırmıştır. Akşamları insanlar evlerine çekilmekte ve gözaltına alınmalar daha sık geceleri yapılmaktadır. 95 yılında mahallede yüzlerce insan gözaltına alınmıştır. Bir o kadar insan da ceza ve tutuklevlerindedir. Bu baskılara ek olarak Gazi olayları insanları daha çok demoralize etmiştir. Sürdürdüğümüz araştırmada insanların politik görüşlerinden bağımsız olarak Gazi olaylarını şaşkıncı bulma oranı çok düşüktü. Mahallede yeniden benzer bir olayın yaşanma olasılığı da gene çok yüksek olarak değerlendirilmekteydi.

İlk verilere göre olaylar sırasında yaralanmış kişilerden oluşan birinci gruptan 14 kişinin 10'unda (% 71); olaylar sırasında orada bulunmuş ancak kendisi yaralanmamış ve bir yakınının öldürülmesine tanık olmamış; ikinci gruptan 23 kişinin 12'sinde (% 52) halen devam etmekte olan ya da geçirilmiş travma sonrası stres bozukluğu saptanmıştı. Çeşitli şiddet ve travmaya uğramış gruplar üzerinde yapılan sayısız araştırmaya kıyasla bu çok yüksek bir orandır. Söz gelimi uzun süreli ve sistematik işkence görmüş kişilerde saptanan travma sonrası stres bozukluğu oranı % 30-35 civarındadır. Keza her iki grupta depresyon oranları da yüksek görünmektedir. Birinci grupta halen veya geçmişte depresyonu bulunan kişi oranı % 28,7, ikinci grupta % 34,7 idi.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Gazi Mahallesi araştırmasının ilk verilerine göre çok yüksek oranda saptanan ruhsal sorunlar, yaşanan travmanın şiddetini ve etkilerini göstermek bakımından bir örnek oluşturabilir. Topluca şiddete maruz kalmak işkence, tecavüz ya da benzer şiddetlere bireysel olarak karşılaşmaktan daha ciddi etkiler yaratabilir. Toplu şiddete maruz kalma travmanın katlanmasına ve çaresizlik duygusunun artmasına neden olabilir.

Doğu ve Güneydoğu'dan yıllarca şiddet ve baskı ortamında yaşadıkdan sonra zorla göç ettirilen kişilerin de benzer şekilde ciddi ruhsal sorunlar içinde oldukları tahmin edilebilir. Ancak zorunlu göçe uğramış gruplar üzerinde henüz bu tür bir araştırma yapılmamıştır.

Zorunlu olarak göç eden insanlar uzun bir dönem çok yoğun bir şiddet ortamında yaşamış kimselerdir. Şiddetin yol açtığı ruhsal problemler çoğunlukla göçün yarattığı sorunlarla üstüste binmekte ve tabloları ağırlaştırmaktadır. Çoğunlukla göç ettikleri yerlerde de ciddi sosyal,

ekonomik, kültürel sorunlarla karşılaşmakta ayrıca şiddet ve baskıdan da tam olarak kurtulamamaktadır. Bütün bunların ciddi ruhsal sorunlar yaratması kaçınılmazdır.

Doğu ve Güneydoğu'da çatışmaların başladığı 1984 yılında doğanlar bugün 13 yaşındalar ve dünyaya geldikleri andan itibaren çatışmaların içinde kederli mutsuz ve kaygılı anne-babaların elinde büyüdüler. Bu çocukların ruhsal olarak sağlıklı olma olasılıklarının çok düşük olması beklenir. Ancak bu çocukların ruhsal durumları hakkında da bilimsel bir veri bulunmamaktadır.

Bu tür ruhsal sorunların çözümü için toplumsal iyileştirme projeleri bulunmadığı gibi bu insanların bireysel olarak başvuracakları kurumlar da bulunmamaktadır. Güneydoğu'da yaşanan savaş ortamı ve zorunlu göçler devam ettikçe toplumun ruhsal sağlığı giderek bozulacak ve ciddi işaretler veren şiddet toplumuna dönüşme tehlikesi düzeltilemez bir biçimde yerleşecektir.

KAYNAKLAR

1. Akhan O: Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri. TİHV Tedavi Merkezleri 1990-1992 Raporu. Ankara: TİHV Yayınları (3), 1993.
2. American Psychiatric Association: Diagnostic and statistical Manual of Mental Disorders, ed 4. American Psychiatric Association, Washington, 1994.
3. Başoğlu M, Paker M, Paker Ö. ve ark: Psychological effect of torture: A comparison of tortured with matched non-tortured political activists in Turkey. Am J Psychiatry 151:76-81, 1994.
4. Fenichel O: Nevrozların Psikanalitik Teorisi. Çev: S. Tuncer. Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 1974.
5. Kaptanoğlu C: İşkencenin ruhsal etkileri (yayınlanmamış uzmanlık tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Tıp Fakültesi, 1991.
6. Suedfeld P: Torture: A brief overview in P Suedfeld ed Psychology and torture. New York Hemisphere Inc., 1990.
7. Şahin D: İşkenceden Sonra Gelişen Posttravmatik Stres Bozukluğuyla Kişilik Özelliklerinin Etkileşimi. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. İstanbul, 1994.
8. Türkiye İnsan Hakları Rap. 1992, TİHV Yay. 2, Ank. 1993.
9. Türkiye İnsan Hakları Rap. 1993, TİHV Yay. 4, Ank., 1994.
10. Türkiye İnsan Hakları Rap. 1994, TİHV Yay. 10, Ank., 1995.
11. Türkiye İnsan Hakları Vakfı Tedavi Merkezleri Raporu 1993, TİHV Yayınları 6, Ankara, 1994.